

Janusz Podzielny
Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny
<https://orcid.org/0000-0001-5907-4256>

Stephan Ernst,
Am Anfang und Ende des Lebens.
Grundfragen medizinischer Ethik,
Verlag Herder, Freiburg – Basel – Wien
2020, ISBN 978-3-451-38812-5, ss. 400.

Podstawowe zagadnienia etyczne z zakresu medycyny od wieków przynależą również do kręgu zainteresowań teologii moralnej, zwłaszcza gdy dotyczą one tak fundamentalnych kwestii, jak odpowiedzialne korzystanie z osiągnięć medycznych na początku lub końcu ludzkiego życia. Mimo iż w ostatnim czasie powstało dość dużo publikacji na ten temat, należy niewątpliwie z uznaniem przyjąć kolejne, rzetelne opracowanie zatytułowane: „Na początku i końcu życia. Podstawowe pytania etyki medycznej”, które ukazało się ostatnio w Niemczech. Jego autorem jest prof. Stephan Ernst (ur. 1956), który od 1999 r. kieruje Katedrą Etyki Teologicznej na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Würzburgu.

Centralnym kryterium, jakie autor recenzowanej publikacji przyjmuje w kontekście oceny moralnej różnych ingerencji medycznych, jest zasada proporcjonalności (niem. *Verhältnismäßigkeit*). Zostaje ona bliżej przedstawiona czytelnikowi tuż po wprowadzeniu opisującym zadania etyki medycznej z punktu widzenia teologii moralnej (s. 15–28). Ernst postrzega w szczegółowo zaprezentowanej przez siebie zasadzie proporcjonalności (s. 29–82) przede wszystkim skuteczne narzędzie, dzięki któremu mogą być dziś w świecie medycznym podejmowane odpowiedzialne decyzje. Przełamują one – według niemieckiego teologa – pewne sztywne i fundamentalne zakazy, oddając w ten sposób sprawiedliwość rzeczywistym sytuacjom oraz ludziom w ich różnorodności i indywidualności, bez popadania w arbitralność. W tym kontekście autor omawia również cztery

medyczno-etyczne kryteria związane ze stosowaniem w praktyce zasady proporcjonalności, polegające na tym, aby: nie szkodzić (ang. *non-maleficence*), opiekować się i troszczyć (ang. *beneficence*), respektować autonomię (ang. *autonomy*) oraz być sprawiedliwym (ang. *justice*).

Po wprowadzeniu oraz omówieniu zasady proporcjonalności Stephan Ernst dokonuje w swej książce prezentacji poszczególnych pytań etycznych, które zostały podzielone na dwie zasadnicze części. W pierwszej z nich, nieco wbrew porządkowi chronologicznemu, autor poddaje analizie kwestie związane z końcem życia ludzkiego (s. 83–233). Omawia tu w pierwszej kolejności temat bezwzględnego odrzucenia zabijania na żądanie (s. 85–103), a następnie jego warunkowego poparcia (s. 103–122). Następnie Ernst przedstawia zagadnienie eutanazji, różnego rodzaju „pomocy w śmierci” (niem. *Sterbehilfe*) oraz alternatywy wobec tego w postaci medycyny paliatywnej (s. 122–146). W kolejnym rozdziale przybliżone zostaje centralne znaczenie woli pacjenta, jego autonomii w kontekście interwencji medycznych, które obejmują również neonatologię (s. 146–175). Wspomagane samobójstwo oraz swoisty post, czyli dobrowolna rezygnacja z jedzenia i picia w celu doprowadzenia do śmierci (niem. *Sterbefasten*), to następne dylematy bioetyczne, zaprezentowane przez teologa z Würzburga (s. 175–204). Ostatnim wątkiem omawianym przez niego w ramach pierwszej części monografii jest zaś dawstwo organów, a także powiązana z tym problematyka śmierci mózgowej (s. 204–233).

Druga część recenzowanej publikacji dotyczy pytań etycznych związanych z początkiem życia ludzkiego (s. 234–388). Stephan Ernst rozpoczyna tu od podjęcia fundamentalnego tematu, tj. statusu moralnego ludzkiego embrionu (s. 236–260). W drugim rozdziale przybliża problematykę badań nad komórkami macierzystymi (s. 261–279), a następnie omawia zagadnienie technicznie wspomaganą, sztucznej reprodukcji (s. 279–310). Kwestia aborcji, przerywania ciąży oraz antykoncepcji (s. 311–338) stanowi kolejny obszar, nad którym refleksję podejmuje w swej książce teolog z Würzburga. W przedostatnim rozdziale przedstawiona zostaje jeszcze tematyka diagnostyki prenatalnej i preimplantacyjnej (s. 338–366). Natomiast na końcu swej monografii Ernst analizuje stosunkowo nowe w bioetyce zagadnienie edytowania ludzkiego genomu oraz łączącej się z tym inżynierii genetycznej (s. 367–388).

Podsumowując, warto podkreślić, iż recenzowana publikacja Stephana Ernsta stanowi ciekawe, interdyscyplinarne studium dotyczące zagadnień bioetycznych związanych z początkiem i końcem życia ludzkiego. Gdy idzie o stronę formalną tej książki, należy docenić jej przejrzysty i logiczny układ, poprawnie skonstruowane przypisy, a także umieszczone w wielu miejscach interesujące ilustracje oraz tabele, pomagające w zrozumieniu dość skomplikowanych nie-

raz procesów biologicznych i procedur medycznych, jak również w przyswojeniu danych statystycznych. Brakuje jednak w tym kontekście jakiegoś wyraźnego zakończenia i podsumowania tej monografii, gdyż po ostatnim szczegółowym zagadnieniu bioetycznym autor zamieszcza jedynie aneks zawierający indeks rzeczowy, osobowy oraz spis ilustracji i tabel. Dość poważnym niedociągnięciem, utrudniającym korzystanie z tej publikacji, jest również brak wykazu wykorzystanych przez autora źródeł, czyli bibliografii.

Jeśli chodzi o stronę merytoryczną, należy stwierdzić, iż recenzowana książka zatytułowana „Na początku i końcu życia. Podstawowe pytania etyki medycznej” to swego rodzaju kompendium, wprowadzenie do zagadnień bioetycznych, napisane z punktu widzenia niemieckiego teologa. Pozytywną stroną tej publikacji jest niewątpliwie jej interdyscyplinarność ujawniająca się zwłaszcza w prezentowaniu poszczególnych tematów w aspekcie medycznym, biologicznym, psychologicznym, socjologicznym, prawnym oraz etyczno-teologicznym. Oczywiście, można czasem zauważyć tu pewne uproszczenia czy skróty myślowe, jednak stanowi to cechę dość charakterystyczną w przypadku książek podejmujących tak szeroką problematykę. Autor niewątpliwie wykazuje się tu dużą erudycją, prezentując nieraz wyniki najnowszych badań nie tylko z Niemiec, ale również innych krajów (np. z USA lub Holandii). Problematiczne – szczególnie z punktu widzenia teologa moralisty w Polsce – pozostaje jednak zaprezentowanie przez Stephana Ernsta szeregu ciekawych oraz aktualnych kazusów i dylematów bioetycznych, stosując w celu ich rozwiązania tylko i wyłącznie zasady proporcjonalności. Autor unika w ten sposób kategorię ocen moralnych, dostrzegając w wielu przypadkach możliwość rozmaitych rozwiązań, dość często stojących w sprzeczności z katolicką teologią moralną (np. gdy idzie o dopuszczalność aborcji w przypadku stwierdzenia poważnych wad dziecka poczętego, czy też akceptację dawstwa embrionów, adopcji prenatalnej lub antykoncepcji). Stanowisko takie Ernst motywuje w przedmowie do swej książki potrzebą wyjścia, dialogu, komunikowalności z tym światem, w szczególności medycznym, który dość często odrzuca niezmiennie normy moralne Kościoła. Pozostaje wobec tego na koniec postawić zasadnicze pytanie, czy tak prowadzony dialog jest rzeczywiście zgodny z powołaniem katolickiego teologa?